

Makarenko, M. V., and Hoikhman, I. M. "Dynamika i struktura perevezen pasazhyriv" [Dynamics and structure of passenger transportation]. *Efektivna ekonomika*. 2010. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=288>

Nakonechnyi, S. I. *Ekonometriia* [Economics]. Kyiv: Vyd-vo Yevrop. un-tu, 2005.

Uokenbakh, Dzh. *Microsoft Excel 2010. Bibliya polzovatelya* [Microsoft Excel 2010. The Bible of user]. Moscow: Vilyams, 2013.

Valiullina, Z. V. "Teoretyko-metodychni pidkhody do zabezpechennia tekhnolohichnoho onovlennia pidpriemstv pasazhyrskoho avtomobilnoho transportu" [Theoretical and methodical approaches to ensure the technological renovation of passenger automobiles enterprises]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 42 (2013): 271-275.

УДК 330.34

ІНСТИТУТИ ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОГО БАГАТСТВА ТА ЧИННИК СИНТЕЗУ ЙОГО СКЛАДОВИХ

© 2017 СІЛАНТЬЄВ О. І.

УДК 330.34

Сілантьєв О. І. Інститути як складова суспільного багатства та чинник синтезу його складових

Метою публікації є дослідження ролі інститутів у розвитку сучасних макроекономічних систем та зростанні їх багатства. Для аналізу використано інтегральний, комплексний, логічний підходи та метод математичного моделювання. Виявлено, що цінність інститутів визначається для суспільства через скорочення витрат, на відміну від цінності інших накопичених благ, які існують у формах матеріально-речового багатства, знань та інформації тощо, і цінність яких відповідно визначається приростом кінцевого результату (збільшенням їх обсягу). Запропоновано класифікацію інститутів за критерієм їх ефективності для розвитку суспільства. Побудовано та проаналізовано економіко-математичну модель у вигляді рівняння регресії, що виражає залежність ВВП за ПКС на одну особу від індексу сприйняття корупції. Встановлено, що існує стохастичний зв'язок між корумпованістю державного управління та формуванням багатства сучасних макроекономічних систем. Отримані результати можуть бути застосовані у сфері державного управління при формуванні соціальної та економічної політики України. Перспективами подальших досліджень є поглиблене вивчення зв'язку між інституційною інфраструктурою суспільства та рівнем його багатства.

Ключові слова: розвиток макроекономічних систем, багатство, добробут, інститути, транзакційні витрати.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Формул.:** 9. **Бібл.:** 11.

Сілантьєв Олег Ігоревич – аспірант, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалюк, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: silantjev.oleg@gmail.com

УДК 330.34

Сілантьєв О. І. Інститути як складова суспільного багатства та фактор синтезу його складових

Целью публикации является исследование роли институтов в развитии современных макроэкономических систем и росте их богатства. Для анализа использованы интегральный, комплексный, логический подходы и метод математического моделирования. Выявлено, что ценность институтов определяется для общества через сокращение расходов, в отличие от ценности других накопленных благ, которые существуют в формах материально-вещного богатства, знаний, информации и т. п., и ценность которых соответственно определяется приростом конечного результата (увеличением их объема). Предложена классификация институтов по критерию их эффективности для развития общества. Построена и проанализирована экономико-математическая модель в виде уравнения регрессии, которая выражает зависимость ВВП по ППС на одного человека от индекса восприятия коррупции. Установлено, что существует стохастическая связь между коррумпированностью государственного управления и формированием богатства современных макроэкономических систем. Полученные результаты могут быть применены в сфере государственного управления при формировании социальной и экономической политики Украины. Перспективами дальнейших исследований является углубленное изучение связи между институциональной инфраструктурой общества и уровнем его богатства.

Ключевые слова: развитие макроэкономических систем, богатство, благосостояние, институты, транзакционные расходы.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Формул.:** 9. **Библ.:** 11.

Сілантьєв Олег Ігоревич – аспірант, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Ковалюк, 3, Полтава, 36014, Україна)

E-mail: silantjev.oleg@gmail.com

UDC 330.34

Silantiev O. I. Institutions as a Constituent of the Social Wealth and a Factor of the Synthesis of its Constituents

The publication is aimed at studying the role of institutions in the development of modern macroeconomic systems and the growth of their wealth. The integral, integrated, logical approach plus the mathematical modelling method were used for carrying out the analysis. It has been found that the value of institutions is defined for society through cost reduction, as opposed to the value of other accrued benefits that exist in forms of valuable material things, knowledge, information, etc., and the worth of which, accordingly, is determined by the growth of the end result (increase in their volume). A classification of institutions by the criterion of their efficiency for the development of society has been proposed. The economic-mathematical model has been built and analyzed in the form of a regression equation that expresses the dependence of GDP according to the purchasing power parity (PPP) per person from the corruption perception index. It has been found that there is a stochastic link between the corruptness of public governance and the formation of the wealth of modern macroeconomic systems. The obtained results can be applied in the sphere of public governance in the formation of Ukraine's social and economic policy. Prospects for further research are an in-depth examination of the relationship between the institutional infrastructure of society and the level of its wealth.

Keywords: development of macroeconomic systems, wealth, welfare, institutions, transaction costs.

Fig.: 1. **Tbl.:** 1. **Formulae:** 9. **Bibl.:** 11.

Silantiev Oleh I. – Postgraduate Student, Poltava University of Economics and Trade (3 Kovalia Str., Poltava, 36014, Ukraine)

E-mail: silantjev.oleg@gmail.com

Регуляторні інститути мають особливий статус. *По-перше*, вони є продуктом людської діяльності. Суспільним благом, в якому втілена цінність архітектоники суспільного життя. Інститути створювалися і випробовувалися людством упродовж всієї його історії. Отже, їх слід вважати багатством, яке накопичив соціум у сфері своєї регуляторно-управлінської практики та практики організації суспільного життя. *По-друге*, будучи багатством, створеним у полі людської діяльності, інститути виступають ресурсом суспільного розвитку. Ресурсні властивості багатства проявляються як функція потенціювання прогресивної динаміки в соціумі. Від ефективного використання інституційного ресурсу залежить ефект, з яким відбувається розвиток соціуму – позитивний або негативний (стримування суспільного розвитку, або регрес). *По-третє*, інститути не лише входять у склад сукупного багатства та ідентифікуються як один з його елементів, але й наділені визначальним впливом на інші його складові. Ефективність нагромадження матеріально-речового багатства в соціумі, збереження, відновлення, примноження природного багатства, формування людини (носія інтелектуального, освітнього, креативного капіталу), зростання бізнес-активності (підприємництва) тощо істотно зумовлено надбанням людства у сфері інституціональної практики. *По-четверте*, інститути є надбанням цивілізації. Вони виникли та почали розвиватись одночасно з виділенням людини з природи. Усі процеси накопичення багатства в сучасному соціумі та за всіма його видами обумовлені функцією синтезу, яку виконують інститути. Будучи однією з форм багатства, інститути також об'єднують інші його форми, створюючи, таким чином, цілісність, всередині якої виникає синергетичний ефект. Саме він визначає можливості подальшого розвитку суспільства.

Проблематика дослідження ролі інститутів у розвитку сучасних макроекономічних системи та зростання багатства суспільства висвітлено в роботах Ю. Д. Радіонова «Інститути та їх роль у розвитку національної економіки» [6], С. В. Мостинця «Домогосподарство як домінуючий інститут розвитку держави» [5], С. С. Володюка «Вплив державних інституцій на формування конкурентоспроможності вітчизняного виробника» [2] І. Ю. Фуфалько «Роль фінансових інституцій для розвитку ринку цінних паперів» [8]. У вітчизняній науковій думці інститути та інституції безперечно розглядаються чинниками економічного зростання та розвитку суспільства, проте значно менше описується природа цього процесу і те, як саме формуються ними рушійні сили розвитку макроекономічних систем.

Процес розвитку макроекономічної системи обумовлений інституційною складовою – правилами, які діють у суспільстві, у відповідності до яких багатство створюється, розподіляється та споживається. Інститути є продуктом діяльності людини, її сформованого на індивідуальному рівні та агрегованого людського/інтелектуального капіталу. Це дає підстави розглядати їх як особливу форму багатства суспільства, яка є чинником синтезу інших форм багатства. Компонентами багатства, яке існує у формі інститутів, є політичні, соціальні, правові та інші чинники розвитку макроеконо-

мічних систем. Інституційна складова включає в себе певні соціально-економічні інституційні детермінанти, такі як: економічні, політичні, соціально-культурні, культурно-історичні, етнічні, географічні тощо. Провідна функція інститутів відповідає принципу синтезу через їх здатність продуктивно виконувати в системі інфраструктури роль зв'язків (за різними сферами і галузями суспільства, соціальну; роль засобу організації системи та управління нею). У відповідності до певних правил відбувається регулювання економічної поведінки суб'єктів та їх діяльності в суспільстві, що прямо або опосередковано позначається на матеріально-речовій, вартісній та соціальній формах багатства.

Інститути опосередковують всі соціально-економічні процеси, які відбуваються у макроекономічній системі (динамізують або гальмують їх). Також важливим є вплив інститутів на транзакційні витрати, оскільки їх рівень є показником розвитку суспільства в цілому, добробуту в країні. Саме тому об'єктом дослідження сучасної економічної думки є інституції (мотиви поведінки, способи мислення, традиції, звички тощо) та інститути (сім'я, держава, монополія, профспілка тощо).

Особлива значущість інститутів у формуванні багатства соціуму полягає у створенні умов, за яких реалізуються права власності. Важливість їх дослідження полягає в тому, що права власності рухаються в межах макроекономічної системи окремо від матеріального чи нематеріального об'єкта. Вони також розглядаються як окрема (нематеріальна) форма уособлення багатства. Прикладом є ф'ючерси та опціони, які є тими самими правами власності та рухаються в економічній системі відокремлено від матеріального об'єкта, хоча і пов'язані з ним. У процесі їх руху транзакційні витрати проявляються як витрати на здійснення певних транзакцій (угод).

Якість інститутів визначається такими показниками: право голосу та підзвітність, політична стабільність та відсутність насильства, ефективність управління, якість регулювання, законність, боротьба з корупцією [7, с. 49]. Важливо розділяти інститути на ті, що ефективні з позиції економічного чи соціального розвитку макроекономічної системи, і ті, які несуть користь лише для окремих груп (членів) соціуму та є неефективними з позиції суспільства в цілому. Для унаочнення нами було розроблено класифікацію інститутів за ступенем їх ефективності для суспільства та окремих груп членів соціуму. Вона залежить від того до якого типу належать названі інститути – формального чи неформального (табл. 1).

Кожен із наведених у класифікації інститутів є відображенням соціально-економічної структури суспільства. Формування та функціонування будь-якого інституту обумовлено ефектом відштовхування та притягання. *Ефект відштовхування* змушує економічних агентів відмовитися від певного інституту через невідповідність його властивостей споживчим потребам людини або групи, шукаючи йому альтернативу чи формулюючи новий. *Ефект притягання* полягає в концентрації, згуртуванні навколо себе економічних агентів завдяки своїй вигоді та потенціалу (орієнтованого на перспек-

Класифікація інститутів за критерієм їх ефективності для функціонування суспільства

Формальні інститути	Неформальні інститути
Ф1 – Формальні інститути, що є ефективними для всього суспільства	Н1 – Неформальні інститути, що є ефективними для всього суспільства
Ф2 – Формальні інститути, що є неефективними для всього суспільства	Н2 – Неформальні інститути, що є неефективними для всього суспільства
Ф3 – Формальні інститути, що є ефективними для окремих груп осіб, але неефективні для суспільства в цілому	Н3 – Неформальні інститути, що є ефективними для окремих груп осіб, але є неефективними для суспільства в цілому
Ф4 – Формальні інститути, що неефективні для окремих груп населення, однак є ефективними для суспільства	Н4 – Неформальні інститути, що неефективні для окремих груп населення, однак є ефективними для суспільства
Ф5 – Формальні інститути, які не несуть вигоди ні суспільству, ні окремим групам впливу (іраціональні за своїм існуванням інститути, можливі як тимчасове явище)	Н5 – Неформальні інститути, які не несуть вигоди ні суспільству, ні окремим групам впливу (іраціональні за своїм існуванням інститути, можливі як тимчасове явище)

тиву). Як результат, відбувається міграція – рух від неефективних до ефективних інститутів у суспільстві. На практиці це виражається в постійній конкурентній боротьбі ідей, правил між собою, державним апаратом і групами населення, рівнем влади та ресурсів у їх учасників. Якщо взяти до уваги наведену типологію інститутів, стає очевидним, що їх роль в економічному розвитку макроекономічної системи є різною. Наприклад, при домінуванні в суспільстві таких типів інститутів, як Ф3 і Н3, економічний розвиток буде здійснюватися через механізм концентрації капіталів у окремих групах та високої вірогідності утворення олігархії в суспільстві. Відповідно, домінування інститутів типу Ф4 та Н4 є більш демократичним і соціально значимим. Такі інститути сприяють рівномірному розподілу багатства макроекономічної системи в суспільстві, однак можуть гальмувати процес економічного розвитку в економічно нерозвинутих країнах, оскільки не дозволяють виробникам максимально швидко сформувати первинний виробничий або фінансовий капітал. Найбільш пріоритетними з позиції сталого економічного розвитку є інститути типу Ф1 та Н1, оскільки повністю можуть задовольнити інтереси всіх членів суспільства. Це ідеальна інституціональна модель розвитку суспільства, але шанс на те, що вона буде дійсно реалізована, є маловірогідним.

Розроблена у 50-х роках минулого століття американським економістом А. Алчіаном «еволюційна гіпотеза» [9] полягала в тому, що всі країни розвиваються дуже схоже, однак знаходяться на різних етапах (фазах) розвитку, тому наслідком поширення ефективних інститутів є зближення різних типів соціально-економічних устоїв. Іншими словами, країни повинні ставати все більше схожими одна на одну. Однак у дійсності ефективні інститути не завжди витісняють неефективні через те, що їх існування обумовлено вигодою для певних груп населення.

Теорія опортунізму (О. Вільямсон) пояснює це тим, що людина може бути хитра, підступна та мотивуватися своїми інтересами. Утворення та заміщення інститутів суспільства відбувається на засадах боротьби інтересів, попиту та пропозиції певних установок, правил у суспільстві. Однак стабільність та можливість (або немож-

ливість) витіснення (зміни) неефективного інституту ефективним залежить від ступеня влади в руках кожного з учасників інституціонального процесу. Саме це дозволяє зберігати функціонування неефективних для суспільства (але вигідних для певних груп суб'єктів) інститутів. Як приклад, в Україні олігархи мають можливість лобювати зберігання чи впровадження неефективних для всього суспільства законодавчих актів, сприяючи формуванню неформальних інститутів з таргетованою вигодою (для окремих осіб чи груп населення). Як наслідок, це призводить до проблеми концентрації багатства, яка локально тяжіє до тих представників соціуму, які мають змогу встановлювати свої норми, стратегії, правила (інститути – формальні та неформальні).

Економічний розвиток країни є істотно залежним від балансування впливу на економічне життя формальних і неформальних інститутів та їх боротьби між собою у сферах, де перетинаються інтереси впливових суб'єктів економічних відносин. Це може як зумовлювати стимул до розвитку, так і гальмувати його. Проблема економічного розвитку макроекономічних систем через інституції полягає в тому, що інколи важелів впливу у формальних інститутів недостатньо для того, щоб сформувати нові точки економічного зростання в суспільстві. Таке явище викликано тим, що ефективні інститути не завжди отримують домінування в суспільстві, а неможливість витіснити неефективний інститут обумовлена високим рівнем влади його учасників.

Причиною утворення нових інститутів є низька ефективність вже існуючих, їх невідповідність суспільним потребам. Як наслідок, утворюються нові неформальні інститути з вищою ефективністю або таргетованою вигодою (для певних груп). Якщо застосувати теорію гри до інституціональної поведінки її учасників на прикладі «дилеми в'язня» М. Дрешера, можна прослідкувати негативний вплив підтримки неефективних інститутів, коли отримання вигоди від зберігання та використання неефективного інституту призводить до зменшення загальної вигоди всіх членів макроекономічної системи. У відповідності до рівноваги Неша кожен учасник не може збільшити свій вииграш, змінивши свою стратегію, якщо інші учасники не змінюють свою. З цієї

позиції для того, щоб ефективні інститути витіснили неефективні, потрібно, щоб ті представники соціуму, у власності яких сконцентровано значний обсяг багатств, які підтримують існуючий неефективний інститут, змінили свою стратегію на альтруїстичну, відмовившись від вигоди, яку вони отримують від нього. Слід відзначити, що створення персоніфікованих великих капіталів корупційного походження через лобювання тягне за собою пауперизацію більшої частини соціуму внаслідок несправедливого розподілу багатства і тим самим зменшує потенціал розвитку певної соціальної системи.

Продовжуючи думку щодо переходу від неефективних до ефективних інститутів, необхідно зазначити важливість довгострокової (багатоходової) стратегії суб'єктів, у яких сконцентровані значні обсяги багатства, на протигагу одноходової стратегії економічної поведінки. Вона полягає в тому, що цей егоїстичний вибір є вигідним для індивіда, однак є збитковим, коли йдеться про розвиток суспільства в цілому. Тобто, вигоди в довгостроковій стратегії повинні суттєво перевищувати вигоди в короткостроковій. Отже, реформування інституційної інфраструктури суспільства залежить від потенційної вигоди та ризиків у багатоходовій системі рішень. Важливим є те, що вигода для розвитку макроекономічної системи обумовлена здатністю інститутів зменшувати поріг формування вартості нового багатства шляхом зменшення рівня трансакційних витрат в суспільстві у спосіб, який забезпечує координаційний ефект. Цей ефект проявляється в довгостроковому інтервалі часу. Важливість зменшення рівня трансакційних витрат полягає в тому, що це сприяє збільшенню суспільного багатства за умов ефективної функції створених у соціумі інститутів та зменшення ризику – за умов їх дисфункції.

Досліджуючи роль інститутів у формуванні всіх форм багатства суспільства, варто зазначити, що опортунізм (конфронтація в поведінці суб'єктів) може бути ідентифікований і як стимул конкурентної боротьби та фактор розвитку інституційного середовища, і як чинник, що гальмує економічний розвиток країни. Водночас протистояння інститутів може стати запорукою витіснення неефективних або слабких (зі слабким координаційним ефектом) інститутів, що дозволить проводити економічні операції з меншими трансакційними витратами. Отже, досить важко встановити потенційну вигоду від заміщення неефективного інституту зі сталим координаційним ефектом новим, більш ефективним, але координаційний ефект якого є недостатньо вираженим. Вигода від координаційного ефекту пов'язана з кількістю учасників певної групи (інституту), зі зростанням яких зростає і вигода.

Коли мова йде про примноження багатства суспільством, важливим є інститути права. Вони представлені в соціумі як сукупність бар'єрів, обмежень і трансграничних витрат, які несуть всі члени групи, на яку поширюються та впливає певний законодавчий акт. З розвитком економічної думки виокремилась економічна теорія права, яка почала розглядати економічне, податкове, митне, цивільне та кримінальне право в контексті його впливу на функціонування економіки

країни. Такий інститут формує певний рівень трансакційних витрат у суспільстві, підвищуючи чи зменшуючи їх залежно від суспільних потреб. Ці витрати є важливими, коли мова йде про економічну діяльність всередині суспільства, оскільки дозволяє скоригувати її напрям, стимулюючи позитивні та засуджуючи негативні види діяльності, що приводять до розвитку або ж деградації суспільства в цілому. Особливо важливим його роль є тоді, коли мова йде про локальну концентрацію багатства в тих представників суспільства, у володінні яких сконцентровано значний обсяг влади (олігархія). Інститути права є тим механізмом, який дозволяє коригувати процес продукування та перерозподілу суспільного багатства. На підтвердження цього можна навести теорію «економіки злочину та покарання» (Г. Беккер). Відповідно до неї навіть злочинна діяльність може розглядатись як особливий вид економічної діяльності на ринку, де на неї існує попит і пропозиція. Вибір суспільства такої діяльності відбувається на засадах раціональності, через порівняльну очікувану вигоду витрат (взяття під варту, арешт, штраф тощо) за індивідуальної суб'єктивної оцінки ризику бути покараним [10]. Саме тому для довгострокового розвитку суспільства важливим є неупередженість (нескомпрометованість) інституту права – непохитність верховенства права в країні.

Інститути, безперечно, посідають ключове місце у формуванні добробуту суспільства. Однак через те, що їх вплив на економічне та соціальне життя суспільства є непрямим (опосередкованим) і різноспрямованим, неможливо точно оцінити їх роль у зростанні багатства сучасних макроекономічних систем. Залежно від інституційних комбінацій інститут може проявляти себе по-різному в різних економічних системах. Досить важко також однозначно визначити, який наслідок спричинить його імпортування – будуть сформовані нові або зруйнуються існуючі точки економічного зростання. Безперечним залишається те, що інститути посідають ключове місце у формуванні рівня трансакційних витрат в суспільстві, а як наслідок, – у соціальному та економічному розвитку сучасних макросистем і в процесах формування багатства соціуму.

Крім економічних і правових інститутів, важливим для суспільства є політичний інститут, у відповідності до якого регулюється процес суспільного відтворення багатства. Слід зазначити, що для України рівень впливу політичного інституту на економічне та соціальне життя суспільства є надзвичайно високим. Особливістю політичного інституту є його здатність утворювати чи дисконтувати вже існуючий соціальний капітал (соціальне багатство країни) як усередині країни, так і на міжнародній арені. Дисконтування соціального капіталу трактується нами як зростання недовіри до уряду чи опортуністичного руху всередині суспільства, наприклад використання законотворцями політичних рішень для власного збагачення. Для більшості країн з розвинутими формальними, проте неефективними інститутами, політичний інститут стає фактором, у відповідності до якого коригується весь процес суспільного відтворення (виробництво багатства, його розподіл і споживання).

На підтвердження цього можна привести сформувану Т. Еггертсоном «узагальнену теорію Коуза», яка говорить про те, що економічне зростання та розвиток країни не залежить від типу чинного уряду (політичної складової) у випадку, якщо трансакційні витрати в економічній та політичній сферах дорівнюють нулю (відсутні). Проте якщо трансакційні витрати мають місце (більше, ніж нуль), то розподіл влади всередині країни та інституційна структура її законодавчих установ є важливими факторами її розвитку [11, с. 248]. При відсутності трансакційних витрат оптимум Парето складався би завжди і всюди, при цьому будь-який старий інститут можна було б легко змінити на новий, більш ефективний. У такому випадку технічний прогрес і накопичення капіталу (фізичного та людського) забезпечувало б автоматичне та всеохоплююче економічне зростання та розвиток. Проте трансакційні витрати завжди позитивні, що викликано обмеженою раціональністю та опортунізмом (егоїстичною, не завжди чесною та порядною поведінкою) таких груп у соціумі. Тобто, неможливо досягнути оптимуму Парето (ідеальних правил гри), а отже, і політичний фактор (політичні інститути) завжди будуть відігравати важливу роль у процесі розвитку макроекономічної системи.

В Україні бізнес не тільки підпорядковується політикуму, але і політикум контролюється суб'єктами соціуму з «великими капіталами» (великим бізнесом). Сьогодні в Україні чітко спостерігається зрощення бізнесу і влади. Як наслідок, великий бізнес як координує свою економічну діяльність у відповідності до політичного фактора та правоохоронних органів влади (Служби безпеки України), так і впливає на політикум у країні. На мікрорівні виробники та споживачі приймають рішення про виробництво чи споживання, базуючись на очікуваннях функціонування політичних інститутів. Проте для країн, функціонування яких обумовлено переважно неформальними інститутами, роль політичного фактора дещо знижена або повністю нівелюється.

Виникнення корупції в країні є результатом неефективності функціонування державних інститутів, що пов'язано з високим рівнем трансакційних витрат, бар'єрами й обмеженням ведення економічної діяльності. Як результат, у суспільстві виникають неформальні економічні відносини (тіньова економіка). Цей механізм працює на зниження трансакційних витрат окремих економічних агентів чи груп. Тіньова економіка дозволяє компенсувати неефективний розподіл багатства в суспільстві у випадку, якщо державні інституції є скомпрометованими.

Інституційна інфраструктура країни розглядається як засіб нагромадження багатства за умови того, що функціонування такої інфраструктури оптимізовано відповідно до інтересів розвитку суспільства. Досліджуючи зв'язок багатства макроекономічної системи з особливостями інституціонування інституційної інфраструктури суспільства, необхідно відзначити доцільність застосування експериментальних методів математичного та статистичного моделювання. Відсутність подібних розрахунків стало причиною поглибленого

дослідження взаємозв'язку між широтою й якістю інституційної інфраструктури та багатством сучасних макроекономічних систем.

На нашу думку, існує помітний стохастичний зв'язок між корумпованістю державного управління та формуванням багатства сучасних макроекономічних систем. Високий рівень корумпованості розглядається як показник недовіри формального інституційного середовища в країні, низької ефективності інституціональної інфраструктури, а подолання корупції – як шлях до зростання багатства в суспільстві. Для доведення існування такого зв'язку та вивчення його напрямку і тісноти за факторну ознаку нами обрано показник індексу сприйняття корупції, вираженого у відсотках. Індекс сприйняття корупції «Corruption Perception Index», або «CPI» є щорічним показником, що розраховується з 1995 р. організацією «Transparency International» і базується на оцінках аналітиків, опитуванні підприємців та громадської думки. Розрахунок «Індексу сприйняття корупції» здійснюється на підставі 13 показників, отриманих від 10 авторитетних і незалежних організацій, таких як: Африканський Банк Розвитку, Азіатський Банк Розвитку, Фонд Bertelsmann, Economist Intelligence Unit, Freedom House, Global Insight, Міжнародний інститут управлінського розвитку (International Institute for Management Development, IMD), Political and Economic Risk Consultancy, Всесвітнього Економічного Форуму та Світового Банку. Показник CPI визначає корупцію як зловживання державною владою для отримання особистої вигоди державними службовцями та політичними діячами [3, с. 1–2]. При індексі, що дорівнює 0%, сприйняття суспільством корупції в країні вважається найбільшим, а найвищий індекс 100% означає її повне несприйняття.

За показник, який характеризує результативну ознаку, нами обрано обсяг ВВП за ПКС в умовних одиницях міжнародних доларів США на одну особу за 161 країною світу, враховуючи, що корупція є, імовірно, більшою, ніж менший обсяг ВВП за ПКС в умовних одиницях міжнародних доларів США в країні.

Форму аналітичного вираження зв'язку ми підбирали за допомогою кореляційного поля (рис. 1). Візуально точки на кореляційному полі варіюють навколо прямої. Отже, апроксимація зв'язку між названими показниками відповідає лінійній функції.

Для визначення лінійного коефіцієнта кореляції, розрахункового F -критерію Фішера і параметрів лінійного рівняння регресії нами виконано допоміжні обчислення:

- ✦ лінійний коефіцієнт кореляції для оцінки тісноти зв'язку:

$$r = \frac{\overline{xy} - \overline{x}\overline{y}}{\sigma_x \sigma_y}; \quad (1)$$

- ✦ середньоквадратичні відхилення σ_x і σ_y :

$$\sigma_x = \sqrt{\overline{x^2} - (\overline{x})^2}; \quad (2)$$

$$\sigma_y = \sqrt{\overline{y^2} - (\overline{y})^2}; \quad (3)$$

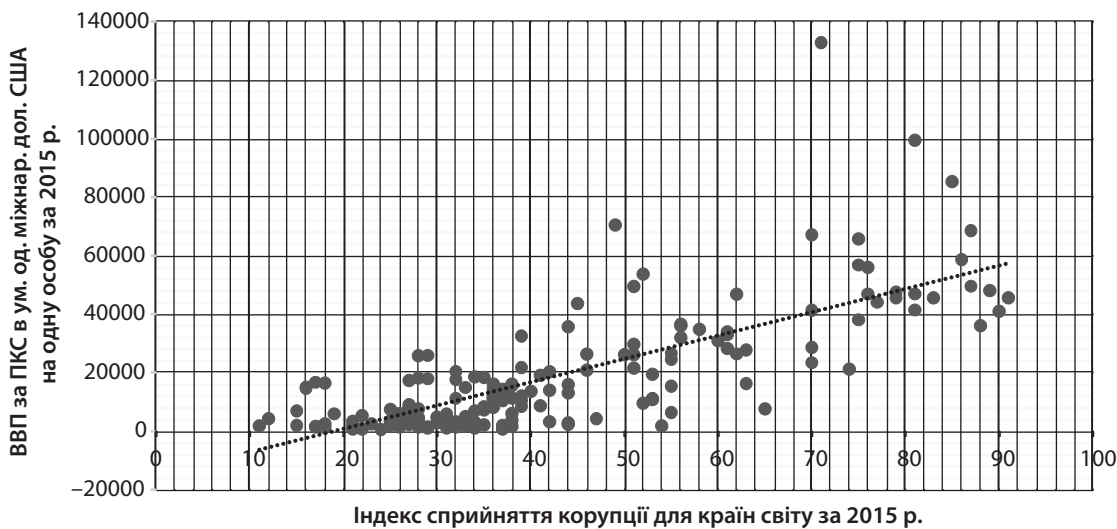

Рис. 1. Кореляційне поле, яке характеризує стохастичну залежність душевого обсягу ВВП за ПКС від індексу сприйняття корупції, 2015 р.

Джерело: авторська розробка за [1; 4].

$$\sigma_x = \sqrt{22,8061 - (43,4286)^2};$$

$$\sigma_x = 0,198637328;$$

$$\sigma_y = \sqrt{820913823,8 - (19586,72174)^2};$$

$$\sigma_y = 20911,1;$$

★ лінійний коефіцієнт кореляції становить:

$$r = \frac{1164376,205 - 43,4285714 \cdot 19586,72174}{19,8637328 \cdot 20911,10125};$$

$$r = 0,755353.$$

Згідно зі шкалою стандартних значень кореляційного відношення, якщо $0,7 < r \leq 0,9$, то зв'язок вважається тісним. Отже, лінійний зв'язок між показниками ВВП за ПКС в умовних одиницях міжнародних доларів США на одну особу та індексом сприйняття корупції в країні є прямим, оскільки лінійний коефіцієнт кореляції позитивний і тіснота цього зв'язку оцінюється як висока. Висновок: зменшення корумпованості влади, яке виражається у збільшенні значення індексу сприйняття корупції, приводить до зростання показника душевого ВВП за ПКС в умовних одиницях міжнародних доларів США в країні. У результаті цього відбувається зростання багатства та підвищення добробуту суспільства.

За нашими обчисленнями можна стверджувати, що на 57% $((0,755353)^2 \cdot 100)$ різниця в обсягах ВВП за ПКС в умовних одиницях міжнародних доларів США на одну особу між країнами світу пов'язана з тим, як суспільством сприймається корупція (43% факторного впливу зумовлено іншими причинами).

Для доведення не випадковості зв'язку нами обчислено розрахунковий F -критерій Фішера, який становить 212,6:

$$F_{\text{розрах}} = \frac{r^2}{1-r^2} \cdot \frac{n-m}{m-1}; \quad (4)$$

$$F_{\text{розрах}} = \frac{(0,755352943)^2}{1-(0,755352943)^2} \cdot \frac{161-2}{2-1};$$

$$F_{\text{розрах}} = 212,5765659.$$

Оскільки розрахунковий F -критерій Фішера більше, ніж його табличне критичне значення, знайдене для рівня істотності $\alpha = 0,05$ ($F_{\text{крит}} = 3,89$), то з імовірністю помилки не більше 5% зв'язок визнається не випадковим. Таким чином, існують всі підстави стверджувати, що ступінь сприйняття корупції в країні істотно впливає на рівень ВВП за ПКС.

Факт того, що зв'язок є істотним, дозволяє поглибити його аналіз:

★ вигляд лінійного рівняння:

$$\hat{y} = a + bx; \quad (5)$$

★ значення параметра b :

$$b = r \frac{\sigma_y}{\sigma_x}; \quad (6)$$

$$b = 0,755352943 \frac{20911,10125}{19,8637328};$$

$$b = 795,18;$$

★ значення параметра a :

$$a = \begin{cases} an + b \sum x = \sum y \\ \sum x + b \sum x^2 = \sum xy \end{cases}; \quad (7)$$

$$a = \frac{3153462,2 - 6992 \cdot 795,1809491}{161};$$

$$a = -14946,85091;$$

★ рівняння регресії:

$$\hat{y}_x = -14946,85091 + 795,18x.$$

Отже, при збільшенні значення індексу сприйняття корупції на 1 відсотковий пункт обсяг ВВП за ПКС на одну особу в середньому зростає на 795,18 умовних дол.

США. Зміну душевого ВВП за ПКС, залежно від зміни індексу сприйняття корупції, можна оцінити і у відсотках. Для цього нами обчислено теоретичний коефіцієнт еластичності (K_{el}):

$$K_{el} = b \frac{\bar{x}}{\bar{y}}; \quad (8)$$

або

$$K_{el} = b \frac{\sum x}{\sum y}; \quad (9)$$

$$K_{el} = 795,18 \left(\frac{43,4285714}{19586,72174} \right);$$

$$K_{el} = 1,76.$$

Теоретичний коефіцієнт еластичності свідчить про досить еластичний зв'язок між показниками. Якби в Україні стан корумпованості вдалося зменшити і довести СРІ хоча б до 40% (порівняно з фактичним показником 27%), то душевий ВВП за ПКС в умовних одиницях міжнародних доларів США теоретично міг би зрости до 18560 умов. дол. США (замість 7986,96, наявних у 2015 р.):

$$\hat{y}_{x=40\%} = -14946,85091 + 795,18 \cdot 40;$$

$$\hat{y}_{x=40\%} = 16860,387.$$

Отже, лінійне зростання індексу сприйняття корупції супроводжується експоненціальним зростанням ВВП за ПКС країни. Зменшення рівня корумпованості в країні приводить до зростання її багатства та підвищення добробуту суспільства.

ВИСНОВКИ

Виявлено, що цінність інститутів для суспільства проявляється як скорочення витрат, на відміну від цінності інших накопичених благ, які існують у формах природного багатства, матеріально-речового, знань та інформації тощо, цінність яких, відповідно, визначається приростом їх кінцевого результату (збільшення їх обсягу). Запропоновано класифікацію інститутів, яку здійснено за критерієм їх ефективності розвитку суспільства. Кожен із наведених у класифікації інститутів є відображенням соціально-економічної структури суспільства. Аргументовано функціональну значущість інститутів для розвитку суспільства, а саме: для формування багатства соціуму та зменшення ризиків у ході суспільної динаміки.

Побудовано економіко-математичну модель, за допомогою якої виявлено, що зменшення корумпованості влади, яке виражається у збільшенні індексу сприйняття корупції, приводить до зростання душевого ВВП за ПКС, що надзвичайно важливо для розвитку України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. ВВП за паритетом купівельної спроможності у світі за 2015 рік // Офіційний сайт спеціальної організації ООН. Міжнародний Валютний Фонд. – URL: <http://www.imf.org/EXTERNAL/DATAMAPPER/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>
2. Воловодюк С. С. Вплив державних інституцій на формування конкурентоспроможності вітчизняного виробника. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 8. С. 27–30.

3. Індекс сприйняття корупції за 2010 рік. За довгою методологією // Офіційний сайт спеціальної організації ООН. Міжнародний Валютний Фонд. URL: http://transparency.ee/cm/files/cpi2010_long_methodology_en.pdf

4. Індекс сприйняття корупції за 2016 рік // Офіційний сайт ООН. Міжнародний Валютний Фонд. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#table

5. Мостинець С. В. Домогосподарство як домінуючий інститут розвитку держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Економіка. 2011. Вип. 17. С. 240–245.

6. Радіонов Ю. Д. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 24–30.

7. Сильвестров С. Н., Порфирьев Б. Н. Национальное богатство: оценка и управление экономическим развитием: монография. М.: Экон. науки, 2008. 100 с.

8. Фуфалько І. Ю. Роль фінансових інституцій для розвитку ринку цінних паперів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2016. Вип. 12 (2). С. 26–32.

9. Alchian A. A. Uncertainty, Evolution, and Economic Theory. *The Journal of Political Economy*. 1950. Vol. 58. Issue 3. P. 211–221.

10. Becker G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*. 1968. Vol. 76. No. 2. P. 169–217.

11. Eggertsson T. Economic Behavior and Institutions: Principles of Neoinstitutional Economics. Reykjavik: University of Iceland, 1990. 404 p.

Науковий керівник – Шкурупій О. В., доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародної економіки Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

REFERENCES

- Alchian, A. A. "Uncertainty, Evolution, and Economic Theory". *The Journal of Political Economy*. Vol. 58, no. 3 (1950): 211–221.
- Becker, G. S. "Crime and Punishment: An Economic Approach". *Journal of Political Economy*. Vol. 76, no. 2 (1968): 169–217.
- Eggertsson, T. *Economic Behavior and Institutions: Principles of Neoinstitutional Economics*. Reykjavik: University of Iceland, 1990.
- Fufalko, I. Yu. "Rol finansovykh instytutstii dlia rozvytku rynku tsinnykh papiriv" [The role of financial institutions for the development of the securities market]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, no. 12 (2) (2016): 26–32.
- "Indeks sprymannia koruptsii za 2016 rik" [The corruption perception index for the year 2016]. Ofitsiyni sait OON. Mizhnarodnyi Valiutnyi Fond. https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#table
- "Indeks sprymannia koruptsii za 2010 rik. Za dovoiuu metodolohiiu" [The corruption perception index for 2010. For long methodology]. Ofitsiyni sait spetsialnoi orhanizatsii OON. Mizhnarodnyi Valiutnyi Fond. http://transparency.ee/cm/files/cpi2010_long_methodology_en.pdf
- Mostynets, S. V. "Domohospodarstvo yak dominuiuchyiy instytut rozvytku derzhavy" [The household as the dominant development institution of the state]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser.: Ekonomika, no. 17 (2011): 240–245.
- Radionov, Yu. D. "Instytuty ta yikh rol u rozvytku natsionalnoy ekonomiky" [Institutions and their role in the development of the national economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 3 (2017): 24–30.
- Silvestrov, S. N., and Porfirev, B. N. *Natsionalnoye bogatstvo: otsenka i upravleniye ekonomicheskim razvitiyem* [National wealth: assessing and managing economic development]. Moscow: Ekon. nauki, 2008.

Volovodiuk, S. S. "Vplyv derzhavnykh instytuttsii na formuvannia konkurentospromozhnosti vitchyznianoho vyrobnyka" [The influence of state institutions on the formation of competitiveness of domestic producers]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 8 (2013): 27-30.

"VVP za parytetom kupivelnoi spromozhnosti u sviti za 2015 rik" [GDP at purchasing power parity in the world for 2015]. Ofitsiinyi sait spetsialnoi orhanizatsii OON. Mizhnarodnyi Valiutnyi Fond. <http://www.imf.org/EXTERNAL/DATAMAPPER/PPPPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>

УДК 332:338.48

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ У РЕГІОНІ

© 2017 ПИСАРЕВА І. В.

УДК 332:338.48

Писарева І. В. Обґрунтування вибору стратегії розвитку туристичних ресурсів у регіоні

Метою статті є обґрунтування вибору найбільш оптимальної й ефективної стратегії розвитку туристичних ресурсів за встановленими критеріями на основі застосування економіко-математичних методів вимірювання цих критеріїв. Проаналізовано вплив розвитку туристичних ресурсів на обсяг наданих послуг підприємствами туристичної індустрії (а саме: закладами розміщення та харчування) за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Вирішено завдання оптимального розміщення інвестицій у туристичні ресурси за допомогою перетворення рівняння лінійної регресії в логістичне. За результатами проведеного аналізу визначено, що пріоритетними завданнями реалізації стратегії розвитку туристичних ресурсів має стати створення та розвиток пам'яток місцевого значення, об'єктів ресторанного господарства, збільшення кількості місць у закладах розміщення, а також кількості стадіонів та театрів.

Ключові слова: туристичні ресурси, кореляційно-регресійний аналіз, коефіцієнт кореляції, стратегія розвитку.

Табл.: 2. **Формул.:** 6. **Бібл.:** 10.

Писарева Ірина Володимирівна – аспірантка, асистент кафедри туризму і готельного господарства Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: pirinka88@gmail.com

УДК 332:338.48

Писарева И. В. Обоснование выбора стратегии развития туристических ресурсов в регионе

Целью статьи является обоснование выбора наиболее оптимальной и эффективной стратегии развития туристических ресурсов по установленным критериям на основе применения экономико-математических методов измерения этих критериев. Проанализировано влияние развития туристических ресурсов на объем предоставляемых услуг предприятиями туристической индустрии (а именно: предприятиями размещения и питания) с помощью корреляционно-регрессионного анализа. Решена задача оптимального размещения инвестиций в туристические ресурсы посредством преобразования уравнения линейной регрессии в логистическое. По результатам проведенного анализа определено, что приоритетными задачами реализации стратегии развития туристических ресурсов должно стать создание и развитие памятников местного значения, объектов ресторанного хозяйства, увеличение количества мест в средствах размещения, а также количества стадионов и театров.

Ключевые слова: туристические ресурсы, корреляционно-регрессионный анализ, коэффициент корреляции, стратегия развития.

Табл.: 2. **Формул.:** 6. **Библ.:** 10.

Писарева Ирина Владимировна – аспирантка, ассистент кафедры туризма и гостиничного хозяйства Харьковского национального университета городского хозяйства имени А. Н. Бекетова (ул. Маршала Бажанова, 17, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: pirinka88@gmail.com

UDC 332:338.48

Pysareva I. V. Substantiating the Choice of a Strategy for Development of Tourism Resources in the Region

The article is aimed at substantiating the choice of the most appropriate and effective strategy for developing tourism resources according to the criteria set, using the economic and mathematical methods of measuring these criteria. The impact of the development of tourism resources on the volume of services provided by tourism industry enterprises (i.e., enterprises providing board and lodging services) was analyzed by means of correlation-regression analysis. The task of the optimal investment in tourism resources was solved through converting the linear regression equation into a logistical. On the results of the carried out analysis, it has been determined that the priority tasks in the development of a tourism resource strategy should focus on the creation and development of local significant sites, restaurant facilities, increasing the number of places in the accommodations, as well as the number of stadiums and theatres.

Keywords: tourism resources, correlation-regression analysis, correlation coefficient, development strategy.

Tbl.: 2. **Formulae:** 6. **Bibl.:** 10.

Pysareva Iryna V. – Postgraduate Student, Assistant of the Department of Tourism and Hotel Management, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshal Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: pirinka88@gmail.com

В умовах глобальних кризових явищ і динамічних зрушень у світовій економіці важливе місце займає питання ефективного та сталого розвитку регіонів та країни в цілому. Забезпечення стабільного ефективного розвитку туризму в регіоні в довгостроковому періоді висуває на перший план вимогу розробки нових підходів до управління розвитком туристичних ресурсів, а саме: розробки стратегії розвитку туристичних ресурсів у регіоні.

На сьогодні в Україні не існує сформованої стратегії розвитку туристичних ресурсів, який розглядається

лише як складова стратегій розвитку туризму в регіонах та країні в цілому.

Дослідження проблем стратегічного управління й розробки стратегій розвитку особливої уваги приділяли І. Ансофф, Дж. Куїнн, П. Друкер, Г. Мінцберг, М. Портер, А. Чандлер та інші закордонні й вітчизняні вчені [1–5]. Основною метою стратегічного управління є досягнення оптимального рівня ефективності та конкурентоспроможності шляхом розробки ефективної стратегії.

Різноманітність стратегій, що застосовуються в стратегічному управлінні, досить велика. Аналіз дже-